

SMETI KOT STVARI ZUNAJ KRAJA V DERMIJU/DRIMADESU, JUŽNA ALBANIJA¹

Izvleček

Članek obravnava problematiko smeti na obali vasi Dermi/Drimades v južni Albaniji in raziskuje načine, preko katerih pomeni smeti producirajo red in klasificirajo, kaj in kdo je zunaj kraja ter kaj in kdo spada vanj. Ko se posamezniki pregovarjajo in prepirajo glede smeti, konstruirajo nasprotovanja in neprestano prelagajo odgovornost z »države« na »lokalno skupnost« in obratno; iz skupinske na individualno odgovornost in obratno; ter navsezadnje s tujcev na lokalne prebivalce in obratno. Kategorizacije, kot na primer »država« v nasprotju z »lokalnostjo«, skupinska v nasprotju z individualno odgovornostjo in tujci v nasprotju z lokalnimi prebivalci so kompleksne ter odvisne od družbenega in kulturnega konteksta posameznih sogovornikov. Obalni kraj je vir pogajanj, kdo in kaj je »zunaj« njega in kdo in kaj je »iz« njega. Prav tako pa tudi pogajanja sama konstruirajo obalni kraj, s čimer lokalno prebivalstvo, ki trdi, da izhaja iz Dermija/Drimadesa, opredeljuje lokalnost in svojo pripadnost.

Abstract

The article addresses the problem of rubbish in the coastal village of Dhermi/Drimades in Southern Albania and explores the ways in which rubbish produces ordering and classifies what and who is »out« of place and what and who is »of« the place. When people debate and negotiate of who is responsible for dumping they delineate multiplicity of contradictions and shift the responsibility from »state« to »locality« and from »locality« to »state«, from communal to individual and from individual to communal, from foreigners to locals and from locals to foreigners. All these conceptualizations are quite complex and depend on the social and cultural background of the speaker. While the coastal place serves as the source for negotiating about who or what is »of« the place and who or what is »out« the place, the negotiations themselves construct this same coastal place, on which local people who claim to originate from Dhermi/Drimades situate their belonging.

1 Pričujoče besedilo temelji na antropološki terenski raziskavi, ki je potekala v okviru doktorskega študija in projekta za usposabljanje mladih raziskovalcev Agencije za raziskovalno dejavnost Republike Slovenije. Za finančno pomoč se agenciji iskreno zahvaljujem. Zahvala velja tudi Inštitutu za antropološke in prostorske študije na ZRC SAZU, ki mi je omogočil, da sem raziskavo izpeljala do konca. Največja zasluga in hvaležnost pa velja prebivalcem Dermija/Drimadesa, še posebno Kristaqui Jorgjiu in Margariti Gjoku, za komentarje prvih osnutkov pričujočega besedila.

Kaj opredeljuje smeti in umazanijo in kako se njun pomen vzpostavlja in poustvarja na turistični obali Dermija/Drimadesa v postkomunistični Albaniji? V enem med njenimi znanimi deli, *Čisto in nevarno* (2002 [1966]), je Mary Douglas prikazala, kako je pomen umazanije družbeno in kulturno pogojen. Po njenem mnenju ne gre toliko za samoopredeljujoč in neodvisen fenomen, temveč ga definira kot odklon od reda. Umazanija je stvar »zunaj« kraja, »stranski produkt systemskega urejanja in klasifikacije stvari, v kolikor urejanje vključuje zavračanje neustreznih elementov« (Douglas 2002: 44).

Na obali Dermija (uradno albansko ime) ali Drimadesa (lokalno grško ime) v občini Himara so umazanija in smeti prav tako lahko pojmovane kot stranski produkt družbenega in prostorskega urejanja. Pomeni umazanije in smeti nenehno vzpostavljajo razlikovanja med tem, kaj in kdo je zunaj kraja in kaj in kdo spada vanj. Ne gre torej za nedejavne, temveč produktivne kategorije, ki pogosto odražajo nasprotovanja med državo in lokalno skupnostjo, skupinsko in individualno odgovornostjo ter med »tujci« in »lokalnimi prebivalci« v kraju. Članek prikazuje, kako se omenjena nasprotovanja pogosto naključno vzpostavljajo, obenem pa analizira tudi načine, kako so ta različna pojmovanja pogojena z življenjskimi izkušnjami posameznih sogovornikov. Med njimi so lastniki turističnih objektov in ponudniki turističnih storitev, sezonski delavci, emigranti in turisti, ki nenehno debatirajo in se medsebojno pogajajo, kdo je odgovoren za smeti in kdo mora počistiti obalo. Skozi tovrstna nasprotovanja posamezniki pravzaprav izražajo svoje poglede na turizem in na novo vzpostavljajo pomen turistične obale. Sama menim, da podobno kot je turistična obala vir tovrstnih pogajanj, prav ta pogajanja tudi konstruirajo in rekonstruirajo njo samo, s čimer posamezniki, ki trdijo, da izhajajo iz Dermija/Drimadesa, dobijo možnost umestitve svoje lokalnosti in pripadnosti.

Lokalnost opredeljujem v skladu s pogledi Arjuna Appaduraia (2000 [1996]: 186–189), ki jo definira kot niz odnosov ali bolje kot izvršitev odnosa (oz. 'odnosni dosežek' – angl. *relational achievement*). Lokalnost je proces in hkrati tudi produkt tega procesa. Njen pomen se opredeljuje in poustvarja prej preko kontekstualnih kot prostorskih dejavnikov. Gre za »fenomenološko lastnost socialnega življenja, strukturo občutkov, ki nastane prek določenih oblik intencionalnega delovanja«, ki prinašajo določeno vrsto materialnih učinkov (Appadurai 2000: 182).

Članek predstavlja zgodbe, zbrane in zapisane po pripovedih sogovornikov, s katerimi sem se srečala med dvanajstmesečno (med decembrom 2004 in decembrom 2005) terensko raziskavo v omenjeni vasi. Ker večina mojih sogovornikov, še posebno v prvi polovici terenske raziskave, ni soglašala z magnetofonskim snemanjem razgovorov, sem vsebino večine pripovedi podrob-

no zabeležila v etnografski dnevnik takoj po končanih razgovorih. Le nekaj razgovorov sem lahko posnela na magnetofonski trak. Z večino sogovornikov, predstavljenih v besedilu, sem imela redne, skoraj vsakodnevne stike, skozi katere sem redno preverjala vsebine naših razgovorov.

Dermi/Drimades

Dermi/Drimades je ena med sedmimi vasi občine Himara v južni Albaniji. Vas leži 42 km južno od Vlore, glavnega mesta istoimenske prefekture² in 60 km severno od albansko-grške meje na skrajnem jugu Albanije. Vas se nahaja na približno 150 do 200 metrih nadmorske višine, v zaledju gorovja *Malet e Vetëtimës*,³ ki se razprostira na njenem severovzhodu. Na jugozahodni strani se relief vasi postopoma spušča proti prodnati obali Jonskega morja. Danes je ta obalni del poleg obal v sosednjih vaseh Vuno in Qeparo, v občinskem mestecu Himara, v obmorskem mestu Saranda na jugu in Kavaje ter Draču na severu, eno med glavnimi turističnimi središči, kjer se v poletnih mesecih kar tre turistov. Poleg olivnega olja, denarja, ki jim ga iz emigracije pošiljajo njihovi otroci, in navsezadnje pokojnin, ki jih nekateri lokalni prebivalci prejema v skladu s pravili Kmetijske zavarovalne agencije OGA v Grčiji,⁴ je turizem med glavnimi viri prihodkov lokalnih prebivalcev.

Podobno kot v Dermiju/Drimadesu tudi v sosednji vasi Palasa (kilometer severneje) in v občinskem mestecu Himara (štiri kilometre južno od vasi) večina prebivalcev v vsakdanjem pogovoru uporablja lokalno grško, občasno tudi južnoalbansko narečje (tosk). Slednje je večinoma v rabi, kadar so navzoči govorci albanskega jezika, ki lokalnega govora sicer ne razumejo. Prebivalci drugih vasi občine Himara (Ilias, Vuno, Qeparo, Pilur in Kudhes) večinoma v govoru uporabljajo narečje tosk.

Že samo dvojno ime vasi Dermi/Drimades razkriva prve dvoimnosti in nasprotovanja, ki prepletajo vaški prostor. Uradno albansko ime Dermi je pogosto zaslediti v vsakdanjih pogovorih priseljencev in sezonskih delavcev, ki so se v obdobju komunizma (1945–1990) in še posebno po njegovem padcu (po letu 1990) v vas priselili iz drugih krajev v Albaniji. Prav nasprotno pa je lokalno grško ime Drimades pogosto slišati v vsakdanjem pogovoru lokalnih prebivalcev, ki glede na njihove lastne opredelitve izhajajo iz vasi in se opredeljujejo kot *horiani* (lokalci ali *Drimadioti*). Številni med njimi pojasnjujejo, da beseda *horianos* (lokalec) pomeni »iz njegovega/njenega kraja« oziroma *apo ton topo*. Indikativ »iz njegovega/njenega kraja« se navezuje na referentov izvor, ki se umešča bodisi v vas Dermi/Dri-

mades ali pa širše področje občine Himara.⁵ Opredelitev lokalec ali *horianos* je torej formirana v nasprotju z opredelitvijo tujec ali *ksenos*, s katero lokalni prebivalci Dermija/Drimadesa pogosto označujejo priseljence in sezonske delavce. Včasih se na njih naslavlja tudi pejorativno, z oznakama *Turki* ali *Alvani*.⁶ Priseljenci pa se nasprotno pogosto opredeljujejo glede na kraj, iz katerega so se priselili v Dermi/Drimades. Med mojim bivanjem v vasi jih nikoli nisem slišala, da bi se izrekli za lokalce, *vëndore* ali vaščane, *fshatarët*.

Posamezniki, ki izhajajo iz Dermija/Drimadesa, se podobno kot prebivalci drugih šestih vasi in občinskega mesteca Himare opredeljujejo kot *hristiani* oziroma pripadniki krščanske ortodoksne cerkve. Priseljenci iz drugih krajev se opredeljujejo kot ateisti ali redkeje kot muslimani (*Muslimanë*).⁷

Glede na uradni register prebivalstva iz leta 2005 v Dermiju/Drimadesu živi 1.791 rezidentov. Od tega jih skoraj več kot polovica živi v emigraciji v Grčiji in deloma tudi drugje (večinoma v Italiji in ZDA). Po razpadu komunizma in uvedbi parlamentarne demokracije leta 1990 so se številni prebivalci Albanije zaradi splošne ekonomske krize in negotovega socialnega in političnega položaja izselili v Grčijo, Italijo in druge države širom Evrope in sveta (King in Vullnetari 2003: 8). Emigracija je bila še posebno prisotna v krajih, kot so Saranda, Gjirokastra, Delvina in Himara, kjer je živel pretežno grško govoreče prebivalstvo. Albanska zakonodaja priznava status grške manjšine tistim prebivalcem, ki naseljujejo območja, ki so bila med komunizmom razglašena za t. i. »manjšinske cone«.⁸ Te vključujejo kraje v provincah (danes prefekturah) Gjirokastra, Saranda in Delvina.

5 Pomen termina 'lokalec' oziroma *horianos* ni statičen, temveč premakljiv in pogojen z družbenim, s kulturnim, političnim in z zgodovinskim kontekstom posameznega referenta. Kljub temu lahko, glede na opažanja o pogovorni rabi termina *horianos* v času moje raziskave, zapišem, da ta termin v grobem označuje: tiste prebivalce Dermija/Drimadesa, ki izhajajo iz vasi, kjer so preživeli večji del svojega življenja; tiste, ki izhajajo iz vasi, a so večji del svojega življenja živeli v drugih krajih Albanije in/ali Grčije ter se v zadnjih nekaj letih vrnili v vas; tiste, ki izhajajo iz ene izmed drugih šest vasi občine Himara in v njej živijo; in nenazadnje tudi tiste, ki izvirajo iz ene izmed vasi občine Himara in živijo bodisi v drugih krajih Albanije ali v izseljenstvu v Grčiji ali ZDA.

6 V nasprotju s pomenom *horianos* se *ksenos* naslavlja na razlikovanja glede kraja, od koder posameznik izhaja, ter glede na jezik, religijo, družbeni in ekonomski položaj in možnost neomejenega prehajanja državne meje med Albanijo in Grčijo.

7 V Albaniji se 70 odstotkov prebivalcev opredeljuje za Muslimane, 20 odstotkov za pripadnike krščanske ortodoksne cerkve in 10 odstotkov za pripadnike rimskokatoliške cerkve. Omenjeni odstotki so bili ugotovljeni leta 1989, zato so danes zgolj okvirni (gl.: www.cia.gov/cia/publications/factbook/geos/al.html). Leta 1967 je totalitarni vodja Enver Hoxha Albanijo razglasil za ateistično državo, ob čemer je strogo prepovedal kakršne koli religiozne prakse in hkrati zaprl ali porušil mošeje in cerkve.

8 V obdobju komunizma je avtarkični vodja Enver Hoxha v skladu s politiko »dehelenizacije« in asimilacije pripadnikov grške manjšine v Albaniji (uradno priznane leta 1922) politično in geografsko zamejil območja, kjer naj bi živel večina pripadnikov grške manjšine. Tako je leta 1945 razglasil 99 'manjšinskih con' (*zona e minoritetë*) (Kondis in Manda 1994: 16, 21).

2 Politično in geografsko je Republika Albanija razdeljena na 12 teritorialnih ali administrativnih enot oziroma prefektur (*Prefekturë*) (Albanian Association of Municipalities 2001: 5, 17).

3 V besedilu so besede in besedne zveze v albanskem jeziku označene s *poševno* pisavo, besede in besedne zveze v lokalnem grškem dialektu pa s *poševno in podčrtano* pisavo.

4 Več o tem v referatu *Pokojnine in družbene težnje v Dermiju/Drimadesu, v občini Himara, južna Albanija* (Gregorič Bon 2006, http://www.nomadit.co.uk/easa/easa06/easa06_panels.php5?PanelID=55, zadnjič obiskano 8. 9. 2007).

Vasi Palasa in Dermi/Drimades ter kraj Himara, katerih prebivalci so bili od leta 1922 uradno priznani kot del grške manjšine, niso bili vključeni v imenovane cone (Kondis in Manda 1994: 16, 21). Grška politika v nasprotju z albansko grške manjšine v Albaniji ne opredeljuje glede na teritorialno pripadnost, temveč glede na posameznikov »helenski izvor«. Glede na prevladujoče javno mnenje v Grčiji in glede na mnenja različnih grških organizacij s sedežem v južni Albaniji ali Grčiji (organizacija Omonia, pozneje po letu 1992 pa Stranka človekovih pravic, pa tudi druge manjše organizacije) je posameznikom, ki izhajajo iz občine Himara, priznan »helenski izvor« (glej Christopoulos in Tsitselikis 1997 in 2003) oziroma se jih v prevladujočem javnem diskurzu v Grčiji opredeljuje kot Severne Epirote (*Vorioe-pirotos*) (prim. Green 2005: 227–228).

V statističnih poročilih Urada za statistiko Republike Albanije (danes t. i. INSTAD) in v poročilih grških organizacij je opaziti velika odstopanja glede ocen števila pripadnikov grške manjšine v Albaniji (Kondis in Manda 1994: 16–18; Bos in UNPO Mission 1994: 1–2; Pettifier 2001: 5–6; deloma tudi Green 2005: 170; de Rapper in Sintès 2006: 37). Zaradi množičnih izseljevanj, ki so sledila takoj po razpadu komunizma, uradna albanska statistika opredeljuje območja manjšin glede na cenzus iz leta 1989, v katerem je Urad za statistiko zabeležil 58.758 pripadnikov grške manjšine. V enakem obdobju je grška organizacija Omonia zabeležila okoli 150 do 200.000 pripadnikov grške manjšine (glej poročilo First Framework Convention for the Protection of National Minorities 2001; glej tudi CIA Factbook). Temeljni razlogi za tovrstna razlikovanja v številkah so različni načini štetja in kategorizacije, kdo je pripadnik grške manjšine v Albaniji. Medtem ko je Urad za statistiko Republike Albanije štel za prebivalce »grške narodnosti« tiste posameznike, ki so tedaj naseljevali »manjšinske cone«, je grška organizacija upoštevala vse posameznike, ki so se opredelili kot pripadniki krščanske ortodoksne cerkve (Pettifier 2001: 5–6; de Rapper in Sintès 2006: 37).

Vsi tujci, ki jim grško notranje ministrstvo priznava »helenski izvor«, imajo pravico, da zaprosijo za t. i. Posebno osebno izkaznico za tujce helenskega izvora (homogenis) (*Eidiko Deltio Tautotitas Omoghenous*) (Tsitselikis 2003: 7; Kondis in Manda 1994: 20–21). Te izkaznice jim omogočajo bivanje in delo v Grčiji ter zagotavljajo socialno varnost, kot na primer zdravstvene in izobraževalne pravice ter pokojninske prejemke. Slednji so v vsakdanjih pogovorih vaščanov poimenovani kot 'grške pokojnine' (*Elleniki sindaksi* ali *penzionē tis Elladas*) ali 'grška podpora' (*voithia tou Ellinou*), do katere so upravičeni vsi lastniki grških izkaznic, ki so bili najmanj štiri leta v delovnem razmerju v Grčiji. Pokojninski prejemki starejšim vaščanom, ki izhajajo iz Dermija/Drimadesa, po upokojitvi omogočajo vrnitev v rojstno vas. Tako dandanes večina starejših prebivalcev Dermija/Drimadesa poleg albanskih pokojnin (od 50 do 100 EUR) prejema tudi grške pokojnine (okoli 218 EUR). Poleg omenjenega pa Posebne osebne izkaznice za tujce helenskega izvora omogočajo tudi relativno enostaven, »prost« prestop albansko-grške državne meje, medtem ko mora večina drugih prebivalcev Albanije zaprositi za vizo, kar je običajno dolgotrajen, finančno obremenjujoč in dokaj pogosto neuspešen postopek.

Zaradi množičnega izseljevanja mladine, mladih parov in družin danes vas Dermi/Drimades poleg petih mlajših družin pretežno naseljuje starejše prebivalstvo (rojeno pred letom 1950). Medtem ko je med letom vas sorazmerno zapuščena in skoraj prazna, je v poletnih mesecih polna turistov, med katerimi prevladujejo izseljenci, ki izvirajo iz Dermija/Drimadesa kakor tudi drugih krajev Albanije, turisti iz Vlore in albanske prestolnice Tirane ter turisti s Kosova, opaziti pa je tudi nekaj turistov iz drugih evropskih držav.

Kratka zgodovina

Zgodovinski zapisi (Hammond 1967; Jacques 1995; Rusha 2001; Winniffrith 2002; Bixhili 2004; Nasi idr. 2004; Koçi 2006) pričajo, da je bilo v preteklih stoletjih območje današnje Himare podvrženo različnim administracijam, vladavinam, režimom in sistemom. V skladu z administrativnimi in s političnimi spremembami so se prebivalci območja Himare v želji po boljšem zaslužku (poklicna migracija), zavoljo trgovanja z bližnjimi otoki ali iz drugih razlogov neprestano selili. Eden med najbolj ohranjenimi dokumenti o administrativnih delitvah (Duka 2004: 62–96; Berxholi 2005: 166–167) sega v obdobje dominacije Otomanov (od 15. do 19. stoletja), v katerem je bilo območje današnje Jugovzhodne Evrope razdeljeno na različne administrativne enote (na primer vilajet, sandžak, millet, itd.).

V drugi polovici 18. stoletja je otomanska administracija vse nemuslimane zaradi obdavčenja razdelila na administrativne in organizacijske enote, t. i. milete⁹, ki so združevali ljudi predvsem glede na njihovo versko pripadnost, ne glede na kraj bivališča, jezik ali barvo kože (Glenny 2000: 71, 91–93, 112, 115; Mazower 2001: 59–60; Duijzings 2002: 60; Green 2005: 147). Z nastankom samostojne Republike Albanije v letu 1913 je otomanski način delitve ljudi in krajev nadomestil nacionalni način, ki je ljudi in kraje kategoriziral predvsem glede na njihov jezik in teritorij. Kot posledica neskladij med otomanskim in nacionalnim načinom kategorizacije in organizacije so se porodile številne napetosti, težnje in teritorialni spori, ki se od tedaj neprestano pojavljajo, zamegljujejo in izginjajo (Green 2005: 151; deloma tudi de Rapper in Sintès 2006).

Imenovane težnje in nasprotovanja so še posebej opazni na območjih današnjih državnih meja. Tako so po letu 1913 številni obmejni kraji, kot na primer tisti, ki se nahajajo v okolici državne meje med Albanijo in Grčijo, kakor tudi tisti, ki združujejo grško in albansko govoreče prebivalce, postali predmet razhajanj med obema državama, političnimi organizacijami in navsezadnje tudi predmet številnih teženj lokalnih prebivalcev. Tako je bila leta 1914 na zahtevo lokalnih prebivalcev Gjirokastre, Sarande, Delvine in Himare ter progrške politične stranke, ki je v tistem obdobju dominirala na jugu, razglašena avtonomna Republika Epir. Zaradi političnih in vojaških incidentov, ki so vodili v prvo svetovno vojno (1914–1918), je po nekaj mesecih

9 Ker pripadnikom islama ni bilo treba plačevati nekaterih davkov, je veliko število ljudi, ki so živeli pod dominacijo Otomanov, formalno prestopilo v islam, čeprav so v vsakdanjem življenju obdržali krščanske navade (Mazower 2001: 64–80).

Dermi/Drimades.

Foto: Daniela Rachel Vávrová, avgust 2005

razpadla (Winnifrieth 2002: 130). Želja po ponovni vzpostavitvi avtonomnega teritorija Severni Epir se je porodila tudi po končani vojni. V februarju 1922 je albanski parlament na pobudo nadškofa krščanske ortodoksne cerkve albanskega rodu, Fana Nolja, ratificiral deklaracijo pravic grške manjšine v Albaniji. Pravice manjšin so veljale za grško govoreče prebivalce, ki so naseljevali vasi Palasa, Dermi/Drimades in Himara ter vasi v okolici Gjirokastrë, Delvine in Sarandë (Kondis in Manda 1994: 16; de Rapper in Sintès 2006: 22). V obdobju komunistične diktature (1945–1990) so bile omenjene manjšinske pravice prebivalcem vasi Palasa, Dermi/Drimades in Himara odvzete, medtem ko so bila območja Gjirokastrë, Delvine in Sarandë razglašena za že omenjene »manjšinske cone« (Kondis in Manda 1994: 21; de Rapper in Sintès 2006: 12). V obdobju avtarkije Enverja Hoxhe (1945–1985) so bile državne meje zaprte in zastražene z obmejnimi patruljami (prim. de Rapper in Sintès 2006: 13–14). Kakršni koli poskusi prečkanja meje so bili strogo kaznovani. V obdobju komunizma so vprašanja manjšin in iredentistične težnje poniknili v ozadje, ob uvedbi demokracije pa so se kaj kmalu začele ponovno porajati in rekonstruirati. Zaradi ekonomskih (kapitalizem), političnih (demokracija, pojav novih nacionalnih držav, Evropska unija) ter družbenih in kulturnih sprememb (porajanje individualizma na račun kolektivizma) so se težnje in zahteve tokrat odražale na povsem drugačen način kot prej. Prav ta način temelji na razlikah in nasprotjih, na podlagi katerih posamezniki, ki izhajajo iz Dermija/Drimadesa in občine Himare, definirajo lokalnost in se opredeljujejo kot 'lokalci' (*horiani*).

Turizem na obali Dermija/Drimadesa

Začetki razvoja turizma na obali Dermija/Drimadesa segajo v leto 1960, ko je komunistična delavska stranka (*Partia e punës*) na temelju nacionalizacije zasebne lastnine in zemljišč obnovila in spremenila namembnost nekaterih starejših stavb v vasi,

ki so prej rabile kot skladišča za hranjenje *kitra*, *valanidhia*¹⁰ (pl.) olivnega olja in oliv. Tako je bilo na primer eno od skladišč spremenjeno v turistični objekt oziroma *Hotel Dhermiu*; na enem izmed travnikov blizu obale so zgradili kamp delavcev, *Kampi i Punëtoreve*. Na obali je bila zgrajena vladna vila, med lokalnimi prebivalci imenovana *vila tou Enveri*. Medtem ko sta hotel in delavski tabor rabila za počitnikovanje članov Komunistične zveze delavcev,¹¹ je bila vladna vila namenjena letovanjem tedanje politične elite. Po padcu komunizma, kolapsu piramidnih investicijskih shem leta 1997 in ekonomski krizi, ki je vodila v izgubo državne kontrole, so *Hotel Dhermiu* oropale in opustošile tolpe, ki so v tedanjem brezpravnem obdobju vlamljale v stavbe, ki so bile v lasti komunistične delavske stranke, in jih uničevale. Edina stavba, ki se je ohranila, je vladna vila, ki je danes poleg razpadajočega hotela *Hotel Dhermiu* še vedno v državni lasti. Tekom let je bilo zemljišče, kjer je nekoč stal delavski tabor, prodano enemu med poslovneži iz severne Albanije, ki je na tem mestu zgradil hotel in ga po propadlem hotelu imenoval *Hotel Dhermiu*. Kljub temu, da je delavski tabor že davno propadel, se njegovo ime ohranja v diskurzu lokalnih prebivalcev, ki obalo naslavljajo kot *Kampi*.

Nekaj let po razpadu komunizma in začetku postopka privatizacije zemljišč (Zakon o zemlji št. 7501, 19. julij 1991) so bili državne stavbe in zemljišča po dogovoru prodani posameznikom, ki so prihajali iz drugih krajev Albanije. Po letu 1997 in še posebno po letu 2000, ko je bilo območje Himare formalno priznано kot občina, in ko je bila obnovljena magistralna cesta prek gorskega prelaza Lloghara, se je število turistov in turističnih uslug na obali Dermija/Drimadesa kot tudi Himare občutno povečalo. Lastniki, ki prihajajo iz drugih krajev Albanije, so zgradili devet stavb, med katerimi so gostišča, sobe, bungalovi, diskoteka in manjši hotel. Razen malega hotela se vsi omenjeni turistični objekti nahajajo na severozahodnem delu potoka *Potami* (kar pomeni 'potok'), ki prečka obalo Dermija/Drimadesa in se izliva v morje. Lokalni prebivalci so turistične objekte začeli graditi po letu 2000 in predvsem na jugovzhodni strani potoka *Potami* zgradili devet objektov, med njimi gostišča, male hotele, bungalove, restavracijo s hitro hrano in nočni klub. Med lastniki omenjenih lokalnih turističnih objektov prevladujejo izseljenci, ki so se vrnil, ali pa tisti, ki med letom živijo v Grčiji. Med poletno sezono se vsakdanje življenje v vasi povsem spremeni. Še posebno v mesecu avgustu, ko se zaradi kolektivnih počitnic v Grčiji in Italiji (ki trajajo od 1. do 25. avgusta) v vas vrne večina lokalnih izseljencev. V tem času prihaja na cesti in na mejnih prehodih Kakavia in Konispol do večurnih zastojev. Številni lokalni izseljenci se iz Grčije vračajo na obalo Dermija/Drimadesa, kjer preživijo poletne počitnice in praznujejo praznik Marijinega vnebovzetja oziroma malo noč (*Panayia* ali *Mikri Pashka*, 15. avgusta). Lastniki restavracij in barov skušajo v tem času zaslužiti čim več denarja. Njihov poletni zaslužek (ki

10 *Velanidhi* ali *velanidhia* (mn.) – 'hrastovi' (*Quercus aegilops*) 'storži'. *Kitro* – danes že izumrl citrus.

11 To so bili predvsem javni uslužbenci, kot so zdravniki, učitelji in birokrati. Kmetje, ki so bili zaposleni v kmetijskih kooperativah ali na državnih kmetijah, niso bili člani zveze.

znaša med 5.–10.000 EUR na posameznega lastnika) je celoletni dohodek, ki ga poleg v kritje vsakodnevnih stroškov vlagajo v gradnjo novih hiš, prenoval in izboljšanje svojih objektov ter ponudbe.

Številni izseljenci – turisti, katerih starši izvirajo iz Dermija/Drimadesa, poleti večinoma zasedajo jugovzhodno stran malega potoka *Potami*, od koder se razteza široka prodnata plaža. Med izseljenci je tudi nekaj turistov, ki prihajajo iz Evrope in drugih krajev Albanije. Večina turistov albanske narodnosti pa se raje zadržuje v malih zalivčkih na severozahodni strani *Potamija*. S povečanjem števila turistov in ob odsotnosti komunalnih služb se med poletno sezono število smeti, odpadkov in odlagališč na obrobjih poti, cest in travnikov¹² občutno poveča. Smeti ter odpadki postanejo predmet številnih debat in sporov med lastniki, izseljenci in turisti, ki se srečujejo na vaški obali.

Debate in pogajanja o smeteh

V obdobju komunistične diktature so čistilne akcije, običajno organizirane na pobudo komunistične delavske stranke, temeljile na gradnji enotnosti in homogenosti med državljani ter na širitvi odgovornosti za skupno okolico. Namen tovrstnih akcij je bil spodbuditi posameznike oziroma državljane, da sodelujejo in prispevajo k čistemu okolju, k vzpostavitvi »skupnega dobrega« v njihovi »državi«. Vzporedno z razpadom komunizma so bile opuščene tudi čistilne akcije, prav tako pa sta bili zaradi splošne ekonomske krize (Sjoberg 1992) opuščeni tudi skrb in organizacija za odvoz smeti. S prehodnostjo državnih meja in liberalizacijo ekonomskih stikov se je v zadnjih nekaj letih na albanskem trgu močno povečala prisotnost nerazgradljivih materialov, kot so plastika, pločevinke, baterije in podobno. Ameriške organizacije, kot so USAID ter Svetovna banka in druge neprofitne organizacije so začele opozarjati na problematiko smeti, ob čemer so rešitev videle v organizaciji odlagališč in uvedbi komunalnih služb, ki bi smeti redno odvažale in čistile okolico. Tako je leta 2005 Svetovna banka financirala projekt čiščenja obale v občinah Vlora, Saranda in Himara (glej Albanian coastal zone development and cleanup program).

V maju 2005, mesec dni pred državnimi volitvami dne 3. julija 2005, je občina Himara s pomočjo finančnih sredstev Svetovne banke priskrbela manjše zabojnike za smeti (dimenzije 1 x 0,5 metra) in jih postavila v osrednji del vasi, prek katerega vodi obalna cesta. Štiri zabojnike je postavila tudi v notranjosti vasi. Poleg tega je med turistično sezono (od junija do avgusta) organizirala tudi komunalno službo za odvoz smeti. V ta namen je občina kupila tovornjak in najela sezone delavce, ki so v tem obdobju na vaški obali vsak dan pobirali smeti in jih odvažali na odlagališče v bližino sosednje vasi Vuno. Kljub tem spremembam pa problematike niso razrešili, prav nasprotno, smeti

so postale ključ debat in sporov med turisti in lastniki turističnih lokalov.

Kdo (meče) smeti in kdo je odgovoren za nasmetenost obale? Kdo bi moral poskrbeti za njihov odvoz? Prav ta vprašanja so pereča tako za večino lokalnih prebivalcev vasi kot tudi za nekatere turiste. Nekateri lastniki turističnih objektov so mnenja, da je celovita rešitev problema smeti v pristojnosti občine, ki ravna neodgovorno in ne poskrbi za ustrezen odvoz. Nekega avgustovskega popoldneva sem se pogovarjala z Athino,¹³ rojeno leta 1948 v Tirani. Athinin mož Andrea izhaja iz Dermija/Drimadesa. Spoznala sta se v Tirani, kjer sta oba študirala. V Tirani sta živela vse do leta 1990, ko sta se skupaj z otroki preselila v Atene, kjer sta živela deset let. Medtem ko je bila Athina gospodinja, je Andrea delal kot fizični delavec. V Albanijo sta se vrnila leta 2000 in se preselila v hišo Andreevega očeta v Dermiju/Drimadesu. Leto dni pozneje je Andrea skupaj s svojo družino na obali vasi odprl manjši hotel. Athina mi je o problematiki smeti povedala naslednje:

»Tudi pretekla leta je občina v Himari prejela državno podporo, da bi poskrbela za ustrezen odvoz smeti. A kljub temu ni ničesar ukrenila. Letos pa je vendarle, zaradi številnih pritožb in protestov lokalnih prebivalcev, organizirala komunalno službo, ki vsak dan odvažata smeti izpred hotelov in restavracij na obali. Ker v preteklih letih ni bilo komunalne službe, je moral smeti odvažati moj mož. Vsako jutro je z osebnim avtom odvažal velike črne vreče, polne smeti, na obrobje vasi. Le kje pa naj bi jih odvrge? Tudi za makadamsko cesto, ki vodi do našega hotela, smo morali poskrbeti sami in vanjo investirati svoj denar. Si predstavljate, kakšen je bil dovoz do našega hotela! Praktično ni bilo ničesar. Le luknje in skale. Dostop z avtom je bil nemogoč. Tako smo morali najeti delavce, ki so s stroji počistili in izravnali dovoz do hotela. Njihovo delo je bilo drago, a kaj nam je bilo storiti? Bili smo eni izmed prvih lokalcev, ki smo na tem delu obale začeli s turistično ponudbo. Zato so bili vsi stroški za cesto v naši pristojnosti. Sedaj si podobne stroške delimo s sosedi. Če je le možno, seveda. Le kdo nam bo pomagal, če si ne bomo mi sami, lokalci (*i horiani*)! Na podporo države ne moremo računati. Tudi občina v Himari mora naprej razčistiti s svojo zavistjo in šele potem lahko od njih pričakujemo pomoč. Saj jim je Drimades postal nevarna konkurenca in morda nam prav zaradi tega povzročajo takšne težave. Tako so nam na primer lansko leto, v vrhuncu turistične sezone, odklopili elektriko, rekoč da gre za preveliko obremenitev. Poleg tega niso hoteli odvažati smeti, saj kot so navedli, je tovrstna služba predstavljala prevelik strošek za občino. Šele sedaj, ko je večina lokalnih lastnikov protestirala zoper njihovo ignoranco, je občina začela pomagati.«

Archilea, katerega starša izhajata iz Dermija/Drimadesa, je skupaj z njima lastnik obalne restavracije. O odgovornosti za smeti je razmišljal na nekoliko drugačen način. Archilea je bil rojen leta 1970 v Korči. Leta 1990 se je preselil v Grčijo, kjer je prvih nekaj let delal kot fizični delavec v Atenah, pozneje pa se je od-

12 V Dermiju/Drimadesu se smetišča pogosto nahajajo blizu hiš, ob obrobju ulic in poti, na nezazidanih parcelah, na travnikih in jasad. Trikrat ali štirikrat letno jih vaščani zakurijo. Takrat je vas odeta v črn dim, povsod se širi smrad po zažgani plastiki, pločevinkah in drugem nerazgradljivem materialu. Smetišča na obali se nahajajo na podobnih mestih kot v vasi.

13 Da bi ohranila anonimnost svojih sogovornikov, sem spremenila njihova imena in nekatere podatke iz biografij, ki za analizo pričujočega besedila niso ključni.

ločil za študij turizma in menedžmenta. Po končanem študiju se je zaposlil kot turistični agent v eni med agencijami v Atenah. Leta 2000 se je preselil nazaj v Dermi/Drimades.

»Ker je Himara problematično območje (*zona e problemeve*), državna politika noče investirati v izboljšanje njene infrastrukture. Tako je magistralna cesta prekrita z luknjami in na njej ostajajo le zaplate asfalta. Imamo težave z elektriko in odvozom smeti. Poleg tega ni ustrezne medicinske oskrbe, zaradi česar tujim turistom ne moremo zagotavljati varnosti. Dodatni problem je tudi nezanesljiv javni prevoz in pomanjkanje varnosti na cestah, kar je prisotno širom vse države. Torej, obstajajo številni razlogi, zaradi katerih ne moremo priporočati našega kraja tujim turistom. Ključno je, da občina Himara iz državnega proračuna nikoli ne prejme dovolj finančnih sredstev in zato ne more investirati v razvoj infrastrukture, zdravstva in izboljšanje turistične ponudbe. Znesek, ki ga prejmemo od države, ne omogoča, da bi se sočasno soočili z vsemi težavami hkrati. Tako je pobuda za rešitev problemov in razvoj območja prepuščena nam lokalcem in odvisna od našega dela in sodelovanja. Rajši sodelujem s težavnim sosedom, kot pa da pustim državi, da mi vzame zemljo. Upam, da bodo kmalu prišli boljši časi, saj so nam pomoč ponudile nekatere mednarodne organizacije. Na primer, leta 2008 namerava Svetovna banka v Drimadesu izvesti pilotski projekt prenove starih hiš. Tovrstne pomoči ne moremo pričakovati od države, ki nas ne mara, ker smo Grki. S tem se nikakor ne morejo sprijazniti.«

Obala Dermija/Drimadesa poleti.

Foto: Nataša Gregorič Bon, avgust 2005

Fjoralba, rojena leta 1970, je tistega poletja 2005 delala v restavraciji, ki jo je najela skupaj s svojim možem. Fjoralba prihaja iz Berata, kjer je nekoč vodila restavracijo, ki jo je zaradi nizkih prihodkov morala zapreti. Pozneje sta se skupaj z možem odločila, da poskusita srečo na obali Dermija/Drimadesa.

»Tu mi je čudno! Sem v Albaniji, vendar se počutim kot begunka. Ne vem, kaj je narobe s temi ljudmi, a ves čas govorijo grško. Poleg tega poslušajo le grško glasbo in turistom strežejo le grško hrano – kot sta grška solata in *tzatziki*. Grozljivo in sramotno, da ne morejo turistom ponuditi tradicionalne albanske hrane. Na primer, ko so turisti iz Izraela želeli poskusiti nekaj, kar je tipično za to okolje, jim nisem mogla ponuditi ničesar, saj

lastnik te restavracije ne želi, da bi kuhala tradicionalno albansko hrano. Bila sem v zadregi, ko so me turisti spraševali, ali sta si albanska in grška kuhinja podobni. Seveda si nista! Vendar tukajšnji ljudje ljubijo vse, kar je grško.

Ti ljudje so res čudni, saj se vedejo, kot da bi bili izjemno pomembni. Še posebno moški, ki nič ne delajo. Tako kot oni mož v baru, na primer (z glavo pomigne proti možakarju, ki sedi v baru). Ves čas spi in kadar koli pridejo gostje, jim moram jaz postreči s pijačo. Vendar sem se sedaj odločila, da ne bom več podpirala njegove lenobe. Ti možje (op. možje iz vasi) so sposobni le sedeti, kaditi in piti, medtem ko njihove žene garajo. Tega res ne razumem! Če se jim ne da delati, zakaj potem vodijo tak posel? Res ne razumem njihovega čudnega in neciviliziranega značaja. *Fshatarët* (kmetje)! Poleg tega pa so tudi zelo umažani. Ali si videla, kam mečejo smeti? V grmovje, čez cesto. Kot prašiči! Če bi bila jaz turist, nikoli ne bi jedla v tej restavraciji. Gabi se mi jesti poleg nekoga, ki za mojim hrbtom meče smeti. Res mi je žal, da sem prišla sem! Tu se ne počutim dobro in komaj čakam, da konec poletne sezone zapustim ta kraj.«

Med mojim bivanjem v Dermiju/Drimadesu sem srečala tudi nekaj turistov iz različnih evropskih držav. Poleg skupine turistov iz Izraela, ki so v vasi preživeli dva dni, sem srečala enega turista iz Nemčije, dva iz Madžarske, šest iz Anglije in dva iz Francije. Par iz Francije sem spoznala v vasi, ko sta iskala cerkev sv. Marije, ki je omenjena v turističnem vodiču, kupljenem v knjigarni v Vlari.¹⁴ Mož je dejal: »Všeč mi je obala južne Albanije, še posebej vasi Himare. Z ženo sva obiskala tudi Sarando, vendar nama ni bilo tako prijetno kot tu. Tu je več zelenja in manj velikih hotelov ter restavracij kot v Sarandi. Tu lahko počneš različne stvari. Lahko si na plaži in uživaš v plavanju, se sprehajaš po dolgi prodnati obali ali pa se povzpneš v vas in si ogledaš čudovite stare hiše in cerkve, med katerimi imajo nekatere prekrasne stare freske. Edina nevšečnost v tem kraju so smeti. Lokalci so povsem brezbržni do smeti in jih mečejo povsod. Neverjetno!«

Skupina mladih, med katerimi sta bili dve dekleti in trije fantje, je imela nekoliko drugačen pogled na smeti kot drugi sogovorniki. Dekleta in fantje so rojeni v Grčiji, njihovi starši pa izhajajo iz Dermija/Drimadesa. Ena med dekleti je svoj pogled razložila z naslednjimi besedami:

»Res uživamo, ko obiščemo rojstno vas naših staršev, kjer živijo tudi stari starši. Škoda, da ne moremo ostati dlje kot petindvajset dni v letu, saj ljubimo našo vas. Drimades ima čudovito plažo in enkratno morje. Vendar je zadnja leta tu vedno več *Alvani*. Tega nismo vajeni, saj so bili nedolgo tega na plaži le *horiani*. Sedaj je vedno več Albancev. Le poglej jih (kažoč skupino mladih fantov, ki so sedeli poleg nas)! *Mavri san gifti* (črni kot cigani)!«

14 Naslov turističnega vodiča v angleškem jeziku je *Vlora, poti, turistična ponudba, plaže, gore, jame, skrivnosti nepoznanih zgodb, ljudje in tradicionalna kuhinja*. Vodnik je bil pod uredništvom Renata Novelija izdan v sodelovanju z italijansko organizacijo UNOPS-PASARP.

Smeti kot stvari zunaj kraja

Skozi debate in pogajanja, kdo je odgovoren za smeti in kdo bi moral očistiti obalo, sogovorniki nenehno vzpostavljajo in poustvarjajo družbeni prostor v vasi. Izhajajoč iz predpostavke Mary Douglas, so tudi v Dermiju/Drimadesu smeti in umazani-ja del družbenega in prostorskega urejanja ter klasifikacije. Pomeni smeti in umazanije temeljijo na zavračanju »neustreznih elementov«, zaradi česar so opredeljeni in hkrati opredeljujejo »stvari zunaj kraja«. Medtem ko smeti na eni strani opredeljujejo tisto, kar je »neustrezno« in »zunaj« kraja, na drugi strani določajo tudi tisto, kar je »ustrezno« in »iz« kraja. Pereče debate o umazaniji in smeteh, ki so se kresale na vaški obali poleti 2005, ponazarjajo, kako so pomeni, kaj je »zunaj« in kaj je »iz« kraja, spremenljivi in pogojeni z družbenim in s kulturnim kontekstom posameznih sogovornikov.¹⁵

Na temelju preteklih izkušenj in življenja v Grčiji, Athina, ki prihaja iz Tirane in je poročena z enim med lokalnimi možmi iz Dermija/Drimadesa, poudarja nasprotovanja med »lokalci« in »državo« in s tem konstruira pomen lokalnosti. V opisovanju gradnje ceste, ki je omogočila dostop do hotela, Athina poudarja svojo vlogo in opredeljuje svojo pripadnost vasi in obali. Nasprotovanja med »lokalci« in »državo« opisuje tudi Archilea, javni uslužbenec v občini Himara, ki se je po nekaj letih življenja v Grčiji vrnil v vas svojih staršev. Tako kot Athina tudi Archilea prej ni živel v vasi, kjer je danes lastnik restavracije in kamor umešča svojo pripadnost. Kot nekdanji študent turizma in turistični agent v eni med agencijami v Grčiji, Archilea poudarja infrastrukturno »nerazvitost« kot temeljno oviro pri razvoju turizma na vaški obali. »Državo« ali albansko politično elito opredeljuje kot odgovorno za slabo infrastrukturo in neustrezen odvoz smeti. Kot enega med razlogi za to navaja etnične težnje lokalnih prebivalcev, nesoglasje politične elite pa z njihovo »grškostjo«. Sezonska delavka Fjoralba iz Berata opredeljuje problem smeti in odpadkov z nekoliko drugačnega zornega kota. Na obalo Dermija/Drimadesa je prišla zavoljo boljšega zaslužka. Tu se sooča z negostoljubnimi lokalnimi lastniki, ki v vsakdanjem pogovoru uporabljajo njej nerazumljiv grški jezik. Zaradi negativnih izkušenj se Fjoralba pritožuje nad rabo grškega jezika pri lokalnih prebivalcih in kritizira »neustrezno« pogostitev tujih turistov, katerim lokalni lastniki restavracij strežejo le grško hrano in predvajajo zgolj grško glasbo. V kritiki »lokalcev« označuje pejorativno in jih imenuje kmete, definira jih kot ljudi »zunaj« kraja. Turista iz Francije, ki prihajata iz drugačnega družbenega in kulturnega okolja kot drugi sogovorniki, ne izražata tovrstnih razlikovanj. Vaška obala je zanju le eden med postanki na potovanju prek južne Albanije. V opevanju vasi in njene obale zakonca iz Francije menita, da je razlog za nasmetenost obale v brezbriznosti lokalnih prebivalcev. Po njunem mnenju smeti kvarijo podobo vasi in so stvari »zunaj« kraja. Nenazadnje skupina mladih, ki živi v Grčiji in na vaški

obali preživlja poletne počitnice, vidi kot odgovorne za smeti »črne« in »umazane« Albance. Na podlagi izkušenj iz življenja v Grčiji, kjer so tako rekoč dnevno bombardirani s stereotipnimi predstavami in stigmami (prim. Kretsi 2002; de Rapper 2002; Mai in Schwandner-Sievers 2003) o priseljencih iz Albanije, ki so posredovane in razširjane prek dnevnih medijev in javnega življenja, skupina mladih izseljencev vzpostavlja razlikovanja med »lokalci« in »Albanci«.

Obala Dermija/Drimadesa.

Foto: Nataša Gregorič Bon, september 2004

Podobno kot predlaga Appadurai, pripovedi sogovornikov kažejo, kako je termin »lokalcev« relacijski dosežek, ki je vselej vzpostavljen v mreži odnosov in vključen v proces družbene produkcije. Tako je po mnenju Athine, žene lastnika hotela, ki prihaja iz vasi, »lokalnost« opredeljena v nasprotju z občinskimi uradniki. Glede na opredelitve Archilea, občinskega uradnika in hkrati lastnika restavracije pa je »lokalnost« opredeljena v relaciji in hkrati nasprotju z državo. V nasprotju od Athine in Archilee sezonska delavka Fjoralba izhaja iz nekoliko drugačne družbene mreže. Fjoralba iz Berata, od koder izhajajo tudi njeni starši in mož, »lokalcev« opredeljuje negativno. Zakonca iz Francije, ki izhajata iz različnega okolja kot drugi sogovorniki, pa jih ne opredelujeta na krajevni ali regionalni podstati, tako kot Athina, Archilea in Fjoralba. »Lokalcev« definirata na nacionalnih temeljih in jih opredelujeta kot Albance. Podobno, čeprav izhajajoč iz različne družbene mreže, tudi skupina mladih izseljencev pojmuje »lokalnost« na nacionalni podstati. »Lokalnost« enači z grškostjo in jo opredeljuje v nasprotju z albanskostjo. Opisani primeri ilustrirajo, kako sta pomena »lokalcev« in »lokalno« nenehno premakljiva in odvisna od mreže družbenih odnosov, ki jih pletejo posamezniki.

Debate in pogajanja o umazaniji in smeteh ponazarjajo, kako sta kategoriji gostitelj oziroma »lokalcev« in gost oziroma »turist« ter razlikovanja med njima, ki so bila obravnavana v začetkih razvoja antropologije turizma (Cohen 1974; Wahab 1975; Smith 1989; Crandall 1980), kompleksna in naključna. V nasprotju z Valene Smith, ki v svojem delu *Gostitelji in gostje* (1989: 4) razlikuje različne vrste turizma in z njimi povezane kategorije gostiteljev in gostov, debate in pogajanja o smeteh na vaški obali prikazujejo, kako pomena gostitelj in gosta nista statična

15 V nekaterih družbah drugod po svetu je v vsakdanjem diskurzu posameznikov pomen kraja prav tako hierarhično klasificiran glede na stopnjo čistosti in nečistosti oziroma umazanije. Za primer iz Zahodne Afrike glej Debevec (2005).

in nasprotujoča, temveč premakljiva, dopolnjujoča ter odvisna od družbenega in kulturnega konteksta. Kot predlaga Selwyn¹⁶ (1996: 8) na primeru etnografskih izsledkov z Malte, tudi etnografski izsledki iz Dermija/Drimadesa ponazarjajo, kako so razmejevanja med tem, kdo je gostitelj oziroma »lokalce« in kdo je gost oziroma »turist«, porozna in ohlapna (glej tudi Kenna 1993). Predstavljene pripovedi namreč prikazujejo, da gre pri obeh kategorijah, »lokalce« in »turist«, za retorični izjavi, ki odražata pozicijo posameznega sogovornika znotraj mreže družbenih odnosov. Tako se na primer skupina mladih izseljencev – turistov opredeljuje za »lokalce«, v nasprotju z »albanskimi turisti«, za katere predpostavlja, da so umazani in »zunaj« kraja. Turista iz Francije drugače kategorizirata termin »lokalce«, ki ne vključuje le mladih izseljencev – turistov, temveč tudi druge turiste iz Albanije in Kosova, kot tudi turistične delavce in lastnike restavracij, barov, gostišč in malih hotelov. Prav te opredeljujeta kot odgovorne za nasmetenost obale.

Umazanija in smeti imajo svojo zgodovino. Kot je opisano v poglavju Kratka zgodovina, je bil Dermi/Drimades skupaj s preostalimi kraji v Albaniji in drugod v južnem delu Evrope skozi stoletja del različnih administrativnih in političnih delitev ljudi in krajev. Ta razlikovanja so se prek političnih administracij, ki so različno kategorizirala ljudi in kraje, postopoma poustvarila v vsakdanjem življenju ljudi. Kot posledica neskladij med načini kategorizacij, na primer med otomanskim in nacionalnim, so se porodila nesoglasja, ki se danes odražajo v zahtevah prebivalcev Dermija/Drimadesa po uveljavitvi lokalnosti in pripadnosti vasi. Pogovori ponazarjajo, kako sta pomena lokalnosti in »lokalca« pojmovana v relaciji s pomenoma tujosti in »tujca«. Namreč, lokalni izseljenci se opredeljujejo kot »lokalci«, ki pripadajo obalnemu kraju, v katerega se vračajo skoraj vsako poletje. V nasprotju z »lokalci«, ki jih opredeljujejo kot pripadajoče obalnemu kraju, »tujci« oziroma »Albanci« po njihovem pojmovanju ne spadajo vanj.

Poleg omenjenih kategorizacij pa pomeni umazanije in smeti na vaški obali vključujejo tudi nasprotovanja med skupinsko in individualno odgovornostjo kot tudi med odgovornostjo »države« in odgovornostjo »lokalne skupnosti«. Nasprotovanja med skupinsko in individualno odgovornostjo so definirana skozi proces tranzicije, od kolektivne odgovornosti za čisto okolico, ki je bila promovirana v obdobju komunizma, do individualne odgovornosti, ki je sledila uvedbi demokracije. Kolektivne čistilne akcije (kot na primer čiščenje ulic, poti, mestnih centrov, vasi, itd.), ki jih je vpeljala komunistična delavska stranka, so temeljile na promociji enotnosti in homogenosti med državljani in ustvarjale občutek zavezanosti in odgovornosti za svojo sososko in celotno državo nasploh. Čistilne akcije so bile eno med orodji državnega aparata (glej Althusser 1980[1977]), prek

16 V uvodu zbornika z naslovom Podoba turista: miti in konstrukcija mitov v turizmu, Selwyn navaja primer, kako so debate o smeteh in odpadkih v turističnem mestecu Valeta na Malti osrednjega pomena v procesu konstrukcije identitete njenih prebivalcev. V nasprotju z mojimi etnografskimi podatki iz Dermija/Drimadesa, Selwynov primer prikazuje, kako je Fundacija za mednarodne študije brezbržno meta-nje odpadkov v Valeti identificirala kot del t. i. »avtentične malteške kulture« (Selwyn 1996: 31).

katerih je delavska stranka širila idejo nacionalne zavesti in enotnosti. Medtem ko je na eni strani omenjena ideja temeljila na enotnosti državljanov in državnega teritorija, je na drugi strani predpostavljala razlike med njimi.¹⁷ Po padcu komunizma in uvedbi demokracije je bila ideološka hegemonija nacionalne enotnosti in enakosti s stališča nekaterih posameznikov še naprej generirana in upravljana skozi vsakdanje reprezentacije in prakse, medtem ko je za druge postala vprašljiva. Na primer, Athina in Archilea kritizirata brezbržno »državo«, ki ne poskrbi za odvoz smeti in v nasprotje z njo postavljata individualno odgovornost za čiščenje obale. Finančne podpore »države« ne pričakujeta, rešitev svojih težav vidita v sodelovanju lokalnih prebivalcev ter v morebitni pomoči mednarodnih organizacij, kot je na primer Svetovna banka.

Sogovorniki so poleg omenjenega poudarjali tudi nasprotovanja med »državo« in »lokalno skupnostjo«. Njihove pripovedi, ki so pogojene z različnimi družbenimi in kulturnimi okolji, iz katerih prihajajo, prikazujejo, kako sami poustvarjajo in upravljajo s konceptoma enotnosti in homogenosti, ki ju nadalje opomenjajo skozi lastna razumevanja »države« in »lokalne skupnosti«. O slednjih razpravljajo kot o samostojnih entitetah, ki so opredeljene prek jezika, teritorija, navad in običajev ljudi, ki bivajo znotraj imenovanih entitet – »države« ali pa »lokalne skupnosti«. Razburjena Fjoralba s kritiziranjem lokalnih prebivalcev, njihove rabe grškega jezika, postrežbe grške hrane in predvajanja grške glasbe turistom, konstruira pomen »albanskosti« kot homogene entitete *per se*. Na podoben način kot Fjoralba pojmuje »albanskost«, Archilea in skupina mladih izseljencev pojmujejo »lokalnost« in jo prav tako definirajo kot homogeno entiteto *per se*. Potemtakem oba sogovorca, tako Fjoralba in Archilea, skozi svoje poglede in reprezentacije smeti na obali poustvarjata in upravljata ideje o enotnosti in homogenosti pripadnikov, ki jih definirata bodisi kot »Albanec« ali »lokalce«. Debate in pogajanja o smeteh ter načinu njihovega odlaganja so pogojene z relacijami oziroma interakcijami med posamezniki. Prav skozi njih posamezniki konstruirajo razmejevanja, iz katerih potem izhajajo nasprotovanja med lokalnimi prebivalci, emigranti, sezonskimi delavci, albanskimi in tujimi turisti. Družbena razmejevanja in razlike so konstruirane vzporedno s prostorskim razmejevanjem. Namreč, tako kot družbena tudi prostorska razmejevanja opredeljujejo pomene turistične obale v Dermiju/Drimadesu. Obala je razdeljena na severozahodni in jugovzhodni del, ki ju razmejuje *Potami*. Zdi se, da severozahodni del, ki združuje lastnike turističnih objektov in turiste, ki

17 Na temelju Hoxheve ideje, ki je stremela k premoščanju razlik med »razvitim« jugom in »nerazvitim« severom Albanije, so bile selitve med severom in jugom Albanije vzpodbujane in promovirane s strani Delavske stranke. Kljub temu da so bile selitve znotraj državne meje strogo nadzorovane in dirigirane (medtem ko so bile selitve prek državne meje strogo prepovedane in kaznovane), so se številni lokalni prebivalci Dermija/Drimadesa izselili iz vasi (osebna komunikacija z Julie Vullnetari, Center za študije izseljeništvu v Susexu). Dovolilnice za preselitev so bile lažje dostopne mlajšim, samskim in grško govorečim posameznikom, ki so se selili zavoljo izobrazbe ali sodelovanja v prostovoljnih delovnih akcijah v različnih krajih Albanije (gradnja železnic, mostov, hidroelektrarn, itd.).

izvirajo iz drugih krajev Albanije in Evrope, povezuje obalo in ljudi z Albanijo. Jugovzhodni del obale, kjer se zadržujejo lokalni lastniki in emigranti, ki izhajajo iz Dermija/Drimadesa, in nekateri turisti iz Evrope, pa je bolj povezan z Grčijo. Podobna prostorska razmejevanja so konstruirana tudi skozi debate, kdo je »zunaj« in kdo je »iz« kraja, ali bolje, kdo je tujec, ki ne pripada vasi, in kdo je lokallec, ki pripada vasi.

Nenehno prostorsko in lokalno rekonfiguriranje obale Dermija/Drimadesa nakazuje, da kategorije »turistični kraj«, »turizem«, »turisti« in »lokalci« niso natančno definirane in nespremenljive, temveč so vzpostavljene relacijsko. Namreč v določenem zgodovinskem, političnem, ekonomskem, družbenem, kulturnem in naključnostnem kontekstu se posamezniki ne prestando pogajajo in premikajo njihove pomene in razmejevanja med njimi. Lokalci, turisti, izseljenci in drugi – v prepirih glede (ne) odgovornosti za smeti in odpadke – izražajo težnje in pogajanja o tem, kdo je »iz« oziroma »znotraj« kraja in kdo je »zunaj« njega. V skladu z argumentom, predstavljenim v uvodnem delu, je vaška obala območje, kjer debate in pogajanja glede smeti konstruirajo pomen turizma in opredeljujejo vas kot turistični kraj, kamor posamezniki, med katerimi prevladujejo izseljenci, ki so se vrnili in ki izhajajo iz Dermija/Drimadesa, umeščajo svojo pripadnost in lokalnost.

Literatura in viri:

ALBANIAN COASTAL ZONE DEVELOPMENT AND CLEANUP PROGRAM 2005. Environment and Social Safeguards Framework (Phase I). Republic of Albania. Ministry of Territorial Adjustment and Tourism, 20. 4. 2005, http://www-ds.worldbank.org/servlet/WDSContentServer/WDSP/IB/2005/05/19/000011823_20050519133519/Rendered/PDF/E11410rev01CZMCP1ESSF1final.pdf, 27. 7. 2007.

ALTHUSSER, Louis: *Ideologija in ideološki aparati države (opombe k raziskavi)*. Prev. Škušek-Močnik Zoja in Slavoj Žižek. Ljubljana: Cankarjeva Založba, 1980[1977], 35–101.

APPADURAI, Arjun: *Modernity at Large. Cultural Dimensions of Globalization*. Minneapolis: University of Minnesota Press, 2000[1996]

BËRKHOLI, Arqile: *Minoritetet në Shqipëri*. Tiranë: Akademia e Shkencave e Shqipërisë, 2005

BIXHILI, Foto: *Jipet e Iperit: Himariotet*. Tiranë: Botimet Tona, 2004.

BOS in UNPO Mission: *Mission Report on the Situation of the Greek Minority in Albania*. Tirana: Unrepresented Nations and Peoples Organisation, 1994.

CHRISTOPOULOS, Dimitris in Konstantinos Tsitselikis (ur.): *The Minority Phenomenon in Greece – A Contribution to the Social Sciences*. Atene: Kritiki publications, 1997.

CHRISTOPOULOS, Dimitris in Konstantinos Tsitselikis (ur.): *The Greek Minority in Albania*. Atene: Kritiki publications, 2003.

CIA Factbook: Albania, www.cia.gov/cia/publications/factbook/geos/al.html, 8. 9. 2007.

COHEN, Erik: Who is a Tourist? *Sociological Review* let. 22/4, 1974, 527–553.

CRANDALL, Rick: Motivations for Leisure. *Journal of Leisure Research* let. 12/1, 1980, 45–54.

DEBEVEC, Liza: *Through the Food Lens: the Politics of Everyday Life in Urban Burkina Faso*. (Neobjavljena doktorska disertacija) St. Andrews, 2005.

DOUGLAS, Mary: *Purity and Danger*. London: Routledge, 2002[1966].

DUIJZINGS, Ger: Religion and the politics of »Albanianism«: Naim Frashëri's Bektashi Writings. V: Stephanie Schwandner-Sievers in Bernd J. Fischer (ur.), *Albanian identities. Myth and history*. London: Hurst & Company, 2002.

DUKA, Ferit: Aspekte social-ekonomike dhe demografike të Himarës gjatë sundimit osman (shek. XV–XVI). V: Lefter Nasi, Kristaq Prifti idr. (ur.), *Himara në Shekuj*. Tiranë: Akademia e Shkencave e Shqipërisë, 62–96, 2004.

FRAMEWORK CONVENTION FOR THE PROTECTION OF THE NATIONAL MINORITIES 2001. First Report Submitted by the Republic of Albania, under Article 25, Paragraph 1, of the Council of Europe, [http://www.mfa.gov.al/english/pdf_files/Raporti%20i%20Pare%20\(ang\).pdf](http://www.mfa.gov.al/english/pdf_files/Raporti%20i%20Pare%20(ang).pdf), 27. 7. 2007.

GLENNY, Misha: *The Balkans 1804–1999. Nationalism, War and the Great Powers*. London: Granta Books, 2000[1999].

GREEN, Sarah F.: *Notes from the Balkans. Locating marginality and ambiguity on the Greek-Albanian Border*. Princeton: Princeton University Press, 2005.

GREGORIĆ BON, Nataša: *Pensions and Social Tensions in Dhermi/Drimades of the Himara Area, Southern Albania*. Referat na »9th EASA Biennial Conference: Bristol 2006«, European Association of Social Anthropologists, 18.–21. september 2006, http://www.nomadit.co.uk/easa/easa06/easa06_panels.php?PanelID=55, 8. 9. 2007.

HAMMOND, N. G. L.: *Epirus. The Geography, the Ancient Remains, the History and the Topography of Epirus and Adjacent Areas*. Oxford: Clarendon Press, 1967.

JACQUES, Edwin E.: *The Albanians. An Ethnic History from Prehistoric Times to the Present*. Jefferson: McFarland & Company, Inc., Publishers, 1995.

KEENA, Margaret E.: Return Migrants and Tourism Development: an Example from Cyclades. *Journal of Modern Greek studies* 11/1, 1993, 75–96.

KING, Russell in Julie Vullnetari: *Migration and Development in Albania*. Sussex: Development Research Centre on Migration, Globalisation and Poverty, 2003.

KOČI, Jano: *Himara (Kaonia). Arkeologji-histori-kulturë-Himara sot*. Tiranë: Shtëpia Botuese Gent Grafik, 2006.

KONDIS Basil in Eleftheria Manda: *The Greek Minority in Albania. A Documentary Record (1921–1993)*. Thessaloniki: Institute for Balkan Studies, 1994.

KRETSI, Georgia: »Shkelqen« oder »Giannis«? Namenwechsel und Identitätsstrategien Zwischen Heimatkultur und Migration. V: Karl Kaser, Robert Pichler in Stephanie Schwandner-Sievers (ur.), *Die Weite Welt und das Dorf. Albanische Emigration am ende des 20. Jahrhunderts*. Wien: Böhlau, 2002, 262–284.

MAI, Nicola in Stephanie Schwandner-Sievers: Albanian Migration and New Transnationalisms. *Journal of Ethnic and Migration Studies* 29/6, 2003, 939–948.

MAZOWER, Mark: *The Balkans*. London: Phoenix, 2001.

NASI Lefter, Kristaq Prifti idr.: *Himara në Shekuj*. Tiranë: Akademia e Shkencave e Shqipërisë, 2004.

PETTIFER, James: *The Greek Minority in Albania. In the Aftermath of Communism*. Surrey: Conflict Studies Research Centre, 2001.

DE RAPPER, Gilles: Grenzen Überschreiten: Migration in der Albanischen Grenzregion Devoll. V: Karl Kaser, Robert Pichler in Stephanie Schwandner-Sievers (ur.), *Die Weite Welt und das Dorf. Albanische Emigration am Ende des 20. Jahrhunderts*. Wien: Böhlau, 2002, 83–106.

DE RAPPER, Gilles in Pierre Sintés: Composer Avec le Risqué: La Frontière Sud de L'Albanie entre Politique des États et Solidarités Locales. *Revue d'études comparatives Est-Ouest* 37/2, 2006, 6–36.

RUSHA, Spiro: *Himara ne Stuhitë e Shekujve*. Tirana: Shtëpia Botuese »ARBRI«, 2001.

SELWYN, Tom (ur.): *The Tourist Image: Myths and Myth-making in Tourism*. London: Wiley, 1996.

SJOBERG, Orjan: Underurbanisation and the Zero Urban Growth Hypothesis: Diverted Migration in Albania. *Geografiska Annaler. Series B, Human Geography* 74/2, 1992, 3–19.

SMITH, Valene (ur.): *Hosts and guests. The anthropology of tourism*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 1989[1977].

TSITSELIKIS, Konstantinos: Citizenship in Greece. Present Challenges for Future Changes, 2003. www.kemo.gr/archive/papers/Tsitselik.htm, 27. 7. 2007.

WAHAB, Salah: *Tourism Management*. London: Tourism International Press, 1975.

WINNIFRITH, Tom J.: *Badlands – borderlands. A history of Northern Epirus/Southern Albania*. London: Duckworth, 2002.

ZAKON O ZEMLJI ŠT. 7501, 19. julij 1991.

Datum prejema članka v uredništvo: 8. 9. 2007.

Kratek znanstveni članek / 1.03

Marija Jurić Pahor

GLOBALIZACIJA KOT IZZIV ZA RAZISKOVANJE IDENTITET

Izvleček

V sodobnih družboslovnih in kulturoloških vedah je pojem identitete postal aktualen predvsem zaradi poznomodernega, globaliziranega sveta, v katerem ob množičnih migracijah in (delni) deterritorializaciji poteka vse več znakovnih, medijsko posredovanih interakcij, tako da posameznik ni več povezan z ožjim okoljem in skupnostjo, temveč deluje v razpršenih vlogah in življenjskih slogih, in to pogosto v njihovem sočasnem navzkrižju. To vodi na eni strani do razrasta novih – multiplih, hibridnih, zmuzljivih – identitet, tudi do prehajanj iz ene identitete v drugo, na drugi strani pa do vse bolj zaznavne težnje po identifikacijski ustaljenosti ter »trdnih« pripadnostih oziroma identitetnih sidriščih. Nameni pričujočega prispevka so tako potrditev te pozicije kot tudi izhodišče in sklep, da je identiteta postala eden tistih stalnih toposov, ki v mnogoterih oblikah preplavljajo našo zavest šele takrat, ko je zašla v »krizo«, torej v razmerah, ko je njen dozdevno »koherentni« in »kontinuirani« značaj zamajala negotovost.

Abstract

The concept of identity became a major topic in modern social and cultural disciplines mainly due to our postmodern, highly globalized world. We live in a world of mass migrations and (to a certain extent) deterritorialization in which there are more and more symbolic interactions conveyed by the media. The individual is no longer connected with his or her immediate milieu, but has acquired numerous dissipated roles and life styles that may often be quite contrary to each other. This leads

to an increase of new – multiple, hybrid, and elusive – identities that may be interchangeable; on the other hand, it leads to a more and more palpable tendency for a more stable identification and more steadfast centers of identity. While the objective of this article is to corroborate this thesis the conclusion is the following: identity has become one of those constant factors that comes to mind in a multitude of forms only when it is in »crisis« and therefore in a position when its seemingly »coherent« and »enduring« aspect has been swayed by insecurity.

Uvod: identiteta v krizi

Identiteta je v zadnjih desetletjih postala ena med zelo pomembnimi temami javnih, političnih in znanstvenih razprav. Njena popularnost je bila že v osemdesetih letih prejšnjega stoletja tako velika, da jo je Karl Michael Brunner (1987: 63) označil kot »inflacijski pojem štev. 1«. Identitetna formula »se prepoznati, biti prepoznan in pripoznan« (Greverus 1995: 219) je postala vodilni motiv posameznikov in skupin, manjšin in večinskih družb, etničnih skupnosti in nacij, znanstvenih disciplin in umetnosti. Identiteta je zavzela osrednje mesto tudi v modnih revijah, oglasnih spotih, medijskih in tržnih razpravah. Tržniki že dolgo vedo, da prodajati storitve ali artikole pomeni tudi prodajati identiteto: novi osebni stil je sinonim za »novi jaz« in pot do nove identitete pogosto vodi skozi nakupovalne centre (Nastran Ule 2000: 2). Ljudje jo iščejo tudi v različnih psihoterapevtskih praksah ali fitnes centrih, kozmetičnih saloni, središčih nove duhovnosti in spiritualnosti, stanovanju »z